

Východ Abrahamův z Kaldejského Uru

Nová interpretace

Roman Göttlicher

1. ÚVOD

Biblická bádání, a zejména bádání v oblasti Pentateuchu, doznala od dob J. Wellhausena velkých změn. Během minulého století bylo vytvořeno mnoho teorií týkajících se vzniku Pentateuchu a v jisté závislosti na tom i teorií o počátcích Izraele. Na počátku 20. století bylo moderní zcela popírat historicitu jak Praotců Izraele,¹ tak podání o nich v knize Genesis. Praotcové byli chápáni jako mytologické postavy, bájní hrdinové či legendární zakladatelé kanaánských svatyní.² S rozvojem archeologických prací na Předním východě a v Palestině se ovšem tento trend změnil. Na základě písemných i hmotných pramenů získaných vykopávkami byly učiněny pokusy rehabilitovat Praotce jako historické postavy a zařadit je do konkrétní historické doby. O to se pokoušeli zejména badatelé angloameričtí a francouzští (W. F. Albright, J. Bright, R. de Vaux, E. Dhorme, A. Parrot aj.). Němečtí badatelé naproti tomu zůstávali povětšinou k historicitě Praotců velmi rezervovaní. Ani dnes není v této otázce nějaké širší shody. Změnu lze vidět ve dvou směrech: badatelé dnes již většinou nehovoří o historicitě Praotců, ale o historicitě vyprávění o Praotcích (Gn 12nn.). Druhá tendence se netýká jen knihy Genesis, ale celého Starého zákona: je to tendence vidět v babylónském zajetí fundamentální zkušenost izraelského národa, která byla jedním z hlavních impulsů ve způsobu formování izraelských tradic (zachycených ve Starém zákoně).

Cílem této studie není analyzovat, odkud vyšel Abraham, zda vůbec vyšel a zda vůbec existoval, ale zhodnotit biblickou tradici o východu předků Izraele z Kaldejského Uru stejně jako dosavadní teorie týkající se tohoto problému. Jak se pokusím ukázat, zmínka o Kaldejském Uru náleží k tradici, která uchovala vzpomínku na to, odkud předkové Izraele přišli. Novum této studie je v novém chápání termínu „Kaldejský Ur“. Doposud byl Kaldejský Ur hledán buď v jihosumerském Uru, nebo v některém městě podobného jména v severní Mezopotámii. Debata o tomto problému se znovu po více než dvaceti letech otevřela v souvislosti s chystanou papežovou cestou po místech dějin spásy (tedy i do jihoiráckého Uru) při příležitosti milénia.³ Cílem této studie je zhodnotit dosavadní hypotézy a navrhnout hypotézu novou.

¹ Termínem Praotcové Izraele (s velkým počátečním písmenem) rozumím Abrahama, Izáka a Jákoba.

² R. de VAUX, „Les Patriarches hébreux et les découvertes modernes,“ *Revue biblique* (= RB), roč. 53, 1946, s. 321nn.

³ Srov. sérii článků v *Biblical Archaeology Review* (= BAR) v letech 2000–2001.

2. KALDEJSKÝ UR JAKO UR NA JIHU MEZOPOTÁMIE

Prakticky po celou křesťanskou éru nebylo o místu, odkud vyšel Abraham, pochyb. Křesťanská tradice, stejně jako lokální tradice islámská, považovala za „Kaldejský Ur“ město Urfa, ležící v jižním Turecku asi 30 km severozápadně od Charránu.⁴ V roce 1854 však Angličan J. E. Taylor kopal na pahorku zvaném Tell al–Mukajjar v jižním Iráku a našel tam několik válečkových pečetiček popsaných klínovým písmem. Když byly tyto nápisy rozlušťeny (bylo to krátce poté, co H. Rawlinson rozluštil klínové písmo), ukázalo se, že jde o staré významné město Ur.⁵ Byl to také H. Rawlinson, kdo nejdříve vyslovil pochybnosti o identifikaci Kaldejského Uru s Urfou.⁶ Jeho pochybnosti pak přejala část exegetů a začalo se pomýšlet na právě objevený Ur. Ovšem člověkem, který tuto hypotézu rozšířil do vědeckého světa a také zpopularizoval, byl významný archeolog sir L. Woolley.⁷ V r. 1922 začal se svými výkopy na pahorku Tell al–Mukajjar a pokračoval v nich až do roku 1934. Byl naprosto přesvědčen, že odkrývá rodné město Abrahamovo.⁸ Jeho přesvědčení pak až do poloviny šedesátých let převzali prakticky všichni badatelé.

Dnešní čtenář Bible s alespoň základními znalostmi starověkých dějin nespaturuje v biblickém podání žádný problém: že se jedná o jihosumerský Ur přece jasné dokládá přívlastek „kaldejský“ – jde o narážku na Chaldejce (v klínopisných textech *kaltu*) žijící v jižní Mezopotámii. Ovšem právě zde začínají problémy.

Chaldejci se usadili v jižní Babylónii až v polovině 9. století.⁹ Přívlastek „kaldejský“ mohl být tedy přidán ke jménu Ur až v této době, ovšem pravděpodobně ještě mnohem později, až se vznikem novobabylónské říše v 2. polovině 7. století. Navíc v žádném z dosud objevených písemných pramenů není tento Ur nazván „kaldejský“.

Tyto obtíže ovšem nejsou nepřekonatelné: domnívám se, že přívlastek „kaldejský“ byl ke jménu Ur přidán až pozdějšími redaktory během nebo po babylónském zajetí.¹⁰ To mělo svůj náboženský smysl: Nabonid (555–539), snad pod vlivem své matky, byl velkým ctitelem měsíčního boha (upřednostňoval jej před Mardukem). Nechal opravit zikkurat v Uru, zbudovaný již Ur–Nammuem (2112–2095) a Šulgim (2094–2047) (a zvýšil jej snad až na sedm stupňů z původních tří)¹¹ a jeho dcera se

⁴ Srov. např. H. SHANKS, „Abraham's Ur: Is the Pope going to the Wrong Place?“ *BAR*, 2000, č. 1, s. 19.

⁵ O tomto městě srov. např. C. J. GADD, „Ur,“ in D. W. THOMAS (ed.), *Archaeology and Old Testament Study*, Oxford: Clarendon Press, 1967, s. 87–101; nověji M. van de MIEROOP, „Old Babylonian Ur: Portrait of an Ancient Mesopotamian City,“ *Journal of the Ancient Near Eastern Society* (= *JANES*), roč. 21, 1992, s. 119–133.

⁶ SHANKS, „Abraham's Ur,“ s. 19.

⁷ Srov. např. jeho knihu *Abraham: Recent Discoveries and Hebrew Origins*, London: Faber and Faber, 1936, a její brzkou recenzi z pera R. de VAUX v *RB*, roč. 46, 1937, s. 128–131.

⁸ O jeho práci srov. např. H. SHANKS, „Abraham's Ur: Did Woolley Excavate the Wrong Place?“ *BAR*, 2000, č. 1, s. 20–25.60.

⁹ J. PROSECKÝ a kol., *Encyklopedie starověkého Předního východu*, Praha: Libri, 1999, s. 128. Všechny letopočty uvedené dále v této studii se vztahují na dobu před Kristem. Při přepisu toponym a antroponym se držím úzu uplatňovaného ve zde uvedené encyklopedii, při citaci z biblického textu užívám úzu v ČEP (odtud nejednotnost ve psaní Chaldejci a kaldejský).

¹⁰ G. GARBINI (*History and Ideology in Ancient Israel*, London: SCM, 1988, s. 77n.) s jistotou tvrdí, že tradice o východu Abrahama z Kaldejského Uru náleží až do 6. st. Není zde místo pro detailnější zkoumání jeho studie, která je ovšem i při zběžném čtení značně nepřesvědčivá.

¹¹ M. ROAF, *Svět Mezopotámie*, Praha: Knižní klub – Balios, 1998, s. 101.

tam stala kněžkou. Sám snad pocházel z Charránu a jeho matka Adad-Guppi tam byla rovněž kněžkou měsíčního boha.¹² Proto věnoval velkou pozornost také tamějšímu Sínovu chrámu. Když byl pak Nabonid poražen Kýrem (559–530) a Židé propuštěni, redaktori Bible v tom určitě viděli symboliku¹³ (srov. také tradici o vztahu Izraelců k oblasti okolo Charránu, viz níže). Kromě toho důvodem přidání přívlastku „kaldejský“ mohla být také potřeba blíže geograficky určit polohu Abrahamova rodiště. Jihosumerský Ur totiž dosáhl svého zenitu během 3. dynastie urské (2112–2004), ve starobabylónském období byl ještě po nějakou dobu důležitým přístavem, ale pak jeho význam klesal (krátké renesance se dočkal za Nabonida, viz výše) a v 2. polovině 1. tisíciletí již zcela jistě nebyl moc znám (opuštěn byl během 4. století).

Dalším argumentem proti ztotožnění Kaldejského Uru s Urem jihobabylónským je námitka, že toto město je od Charránu příliš vzdáleno. V pozadí tohoto argumentu nemusíme nezbytně hledat představu, že Praotcové Izraele jsou skutečné historické postavy. Není totiž jasné, proč by měli Terachovci putovat do Kanaánu tak velkou oklikou přes Charrán. Jediným vysvětlením je zřejmě snaha autora a/nebo redaktora vyrovnat se s nastalou mezinárodní situací (viz výše). Jak se však pokusím ukázat, vztah předků Izraele k oblasti severní Mezopotámie spočívá podle mého názoru na pevném historickém základě.

Jestliže námitky a těžkosti, které dosud byly uvedeny, nezabraňují identifikaci Kaldejského Uru s Urem sumerským, jen vzbuzují pochybnosti, další argumenty na základě biblického podání činí tuto hypotézu dosti nepravděpodobnou.

V Gn 12,1 Hospodin říká Abramovi: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště¹⁴ a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu.“ Podle Gn 11,31n. však už nebyl Abram v Kaldejském Uru, nýbrž v Charránu.

Když Abraham posílá svého služebníka „do mé země a do mého rodiště“ (Gn 24,4), tento služebník nejde do jižní Mezopotámie, nýbrž do „aramského Dvojříčí, do města Náchorova“ (Gn 24,10) – tedy do severní Mezopotámie.

V Joz 24,2.3.14.15 se říká, že předkové Izraele „sídlili za řekou (Eufratem)“. Sumerský Ur ale leží z pohledu Palestiny před Eufratem. Na tento argument se namítá, že Eufrat během staletí mnohokrát změnil řečiště, a mohl být i „za řekou“. Domnívám se však, že z pohledu Izraelity sídlícího v Palestině nehrála poloha řečiště Eufratu ležící několik kilometrů na východ či západ žádnou roli. Zkrátka v povědomí Izraelců jejich „Otcové“ sídlili za Eufratem (srov. Gn 31,21).

V Gn 28n. posílá Izák Jáкова do Rovin aramských. Tam bydlí Betúel, syn Náchora. Biblické podání však nemluví o odstěhování Náchorovců z Kaldejského Uru.

V Gn 11,28 se říká, že „Háran umřel před svým otcem Terachem v rodné zemi, v Kaldejském Uru“. Jak to tedy, že město, na něž Háran odkazuje (viz níže), leží v severní Mezopotámii?

¹² PROSECKÝ, *Encyklopedie starověkého Předního východu*, s. 255.

¹³ Srov. např. GARBINI, *History and Ideology in Ancient Israel*, s. 77nn., nebo můj návrh v pozn. 29.

¹⁴ Je pravda, že výraz *tdl'm*, v ČEP zde překládaný jako „rodiště“, má širokou sémantiku a překládá se většinou jako „příbuzenstvo“. Ovšem vyvozovat na základě toho, že se v tomto případě nemusí jednat o zemi, kde se Abraham narodil, jak to činí např. R. de VAUX (*Histoire ancienne d'Israël*, Paris: Lecoffre, 1971, s. 183) nebo H. W. F. SAGGS („Ur of the Chaldees: A Problem of Identification,” *Iraq*, roč. 20, 1960, s. 201), je násilné a nepřesvědčivé, poněvadž výpověď obsahuje kromě „ze svého rodiště“ ještě „ze své země“ a „z domu svého otce“. Podobně je tomu v Gn 24,4.

Jediným vážným argumentem pro ztotožnění Kaldejského Uru s Urem sumerským by se mohla zdát souvislost několika jmen z Abrahamaova příbuzenstva s kultem měsíce.¹⁵ Ačkoliv je tato skutečnost stále dosti nejasná, je jisté, že se nemusí jednat jen o vztah předků Izraele k sumerskému Uru, centru uctívání měsíčního boha, ale také k Charránu, který byl druhým významným centrem tohoto kultu – může to tedy svědčit stejně dobře i o vztahu předků Izraele k severní Mezopotámii (viz níže). Navíc významy těchto jmen lze analyzovat různými způsoby – například ve jménu Terach je zřejmě primární ne narážka na měsíční kult, ale na město v severní Mezopotámii (viz níže) a kromě toho se toto jméno dá vysvětlit akkadským *turahu*, kozorožec.

Na základě všech výše uvedených argumentů se domnívám, že hypotéza snažící se ztotožnit Kaldejský Ur s Urem sumerským je značně nepravděpodobná.¹⁶

3. KALDEJSKÝ UR JAKO NĚKTERÉ Z MĚST LEŽÍCÍCH NA SEVERU

Stará křesťanská i islámská tradice ztotožnila Kaldejský Ur s Urfou ležící nedaleko Charránu, v syrských textech nazývanou Orhai. Tato tradice ovšem zřejmě pochází až z křesťanské doby¹⁷ a jméno Urfa pravděpodobně pochází až ze středověku.¹⁸ Není také možné vysvětlit, jakým způsobem by se k biblickému názvu města přidala další slabika.

Badatelem, který obhájí ztotožnění Kaldejského Uru s některým severomezopotamským městem, je zejména C. H. Gordon.¹⁹ Poukazuje na jeden akkadsky psaný dopis chetitského krále Chattušila III. (1275–1250) svému ugaritskému protějšku, v němž se hovoří o obchodnících z města Ura. Na základě několikerého užití slovesa *rxs* v Gn pak činí z praotců Izraele karavanní obchodníky chetitské říše.²⁰ Toto stanovisko bylo ovšem právem kritizováno.²¹

Aby dodal síly svému tvrzení, upozornil Gordon na jinou Chaldeu, zmiňovanou Xenofontem.²² Jedná se o Chaldaí, starověký název pro část Arménie. Gordonův názor, že „země Kaldejců“ v Iz 23,13 označuje právě toto území, je chybný; jde pravděpodobně o narážku na tažení asyrského krále Sinacheriba (704–681) v roce

¹⁵ VAUX, *Histoire ancienne d'Israël*, s. 186.

¹⁶ Je ovšem třeba zmínit, že pisatel/é a/nebo redaktor/ři konečného textu měli na mysli konkrétní město (s největší pravděpodobností onen jihomezopotamský Ur). Nemohli myslet na mnou navrhovanou zemi Uri (viz níže), protože by nedávalo smysl, kdyby Abram vyšel ze země Uri a přišel do Charránu, který je stále v zemi Uri.

¹⁷ A. R. MILLARD, „Where Was Abraham's Ur? The Case for the Babylonian City,” *BAR*, 2001, č. 3, s. 53.

¹⁸ A. HARRAK, „The Ancient Name of Edessa,” *Journal of Near Eastern Studies* (= JNES), roč. 51, 1992, s. 209–214.

¹⁹ C. H. GORDON, „Abraham and the Merchants of Ura,” *JNES*, roč. 17, 1958, s. 28–31; týž: „The Patriarchal Narratives,” *JNES*, roč. 13, 1954, s. 56–59; týž: „Where Is Abraham's Ur?” *BAR*, 1977, č. 2, s. 20–21.52.

²⁰ Podobnou cestou se vydal i W. F. Albright („Abram the Hebrew: A New Archaeological Interpretation,” *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* (= BASOR), 1961, č. 163, s. 36–54).

²¹ SAGGS, „Ur of the Chaldees,” s. 202nn.; VAUX, *Histoire ancienne d'Israël*, s. 217nn.; E. A. SPEISER, „The Verb *shr* in Genesis and Early Hebrew Movements,” *BASOR*, 1961, č. 164, s. 23–28. Srov. také Albrightovu reakci „Some Remarks on the Meaning of the Verb *shr* in Genesis,” tamtéž, s. 28.

²² GORDON, „Abraham and the Merchants of Ura,” s. 30.

703 do Babylónie,²³ či na jinou podobnou akci asyrských panovníků.²⁴ Gordonova Ura je dnes navíc identifikovaná jako přístav v Kilíkii v jižním Turecku (snad moderní Džilindere)²⁵ – tam lze těžko očekávat západosemitskou populaci, a navíc je to v rozporu s biblickým podáním, které podle mého názoru určuje za „domovinu“ předků Izraele severní Mezopotámii (viz výše a níže).

Jediný vážný argument pro ztotožnění Kaldejského Uru s některým městem v severní Mezopotámii by mohl být fakt, že jména Abrahamových příbuzných se ozývají v názvech měst severní Mezopotámie. Tento fakt ovšem daleko spíše podporuje mou novou interpretaci (viz níže).

Měst podobného znění jako Ur známe více.²⁶ S některými nelze souhlasit, poněvadž jsou příliš vzdálena oblasti Charránu. Jiná ale v této oblasti leží, a tedy když už nemáme žádný argument pro jejich ztotožnění s Kaldejským Urem, alespoň není zdánlivě žádný argument proti tomuto ztotožnění. Ovšem jen zdánlivě: jak se pokusím ukázat, výraz „Kaldejský Ur“ totiž původně zřejmě neznamenal nějaké město a samo biblické podání i pozdější tradice jsou v rozporu s pokusy s nějakým městem Kaldejský Ur ztotožnit.

4. NOVÁ INTERPRETACE VÝRAZU „KALDEJSKÝ UR“

Jak jsem se pokusil ukázat, přívlastek „kaldejský“ byl ke jménu Ur zřejmě přidán až mnohem později, nejdříve v 7. st. Zpočátku se tedy hovořilo v biblické tradici jen o Uru – a podle mne nešlo o žádné město toho jména, ale o zemi.

Uri bylo staré sumerské označení pro semitskou zemi, ovšem užívalo se i značně později – v titulatuře mezopotamských králů se objevuje od 24. st. až do pádu Ninive roku 612 výraz *lugal-ki-en-gi-ki-uri*, tradičně překládán jako „král Sumeru a Akkadu“. *Ki-uri* označovalo nejen Akkad, ale vůbec celé semitské území na sever a severozápad od Sumeru²⁷ – tedy území, které bylo podle mého názoru pravlastí předků Izraele. Jak ale došlo k záměně „Uri“ s „Kaldejským Urem“? Sumerské město Ur se psalo znaky SEŠ.AB.KI se čtením *Uri(m)*. Jeho fonetická podoba byla tedy shodná s výrazem *Uri* (třebaže se tyto dva výrazy psaly odlišnými znaky a etymologicky nemají nic společného). Pisatelé a/nebo redaktoři biblických zpráv patrně zapomněli na původní význam slova, snad se jim stalo v průběhu staletí temným, a ztotožnili je tedy se sumerským městem (o nutnosti bližšího určení tohoto termínu svědčí právě přívlastek „kaldejský“).

Domnívám se, že také samo biblické podání potvrzuje mou interpretaci a neuvažuje ztotožnit „Kaldejský Ur“ s žádným městem.

²³ Viz např. N. NOVÁKOVÁ – L. PECHA – F. RAHMAN, *Dějiny Mezopotámie*, Praha: Karolinum, 1998, s. 145n.

²⁴ Tamtéž, nebo např. J. KLÍMA, *Zákony Asýrie a Chaldeje: Pokračovatelé Chammurapiho*, Praha: Academia, 1985, s. 38nn.

²⁵ R. H. BEAL, „The Location of Cilician Ura,“ *Anatolian Studies*, roč. 42, 1995, s. 65–73.

²⁶ Jejich přehled viz MILLARD, „Where Was Abraham's Ur?“

²⁷ Srov. B. HRUŠKA, *Pod babylónskou věží*, Praha: Práce, 1987, s. 123. S. N. KRAMER k tomu říká: „Přímo na sever od Sumeru bylo Uri, jež patrně tvořilo území mezi Eufratem a Tigridem severně od třiatřicáté rovnoběžky a zahrnovalo pozdější Akkad a Asýrii.“ (S. N. KRAMER, *Historie začíná v Sumeru*, 2. vyd., Praha: SNKLÚ, 1965, s. 220.)

Již dlouhou dobu je znám fakt, že jména některých Abrahamových příbuzných se ozývají ve jménech měst v okolí Charránu:²⁸ Abrahamův bratr a děd se jmenují Náchor. Do města toho jména posílá Abraham svého služebníka (Gn 24,10). Z kapadockých tabulek známe město *Nachuru* (později *Til-Nachiri*), které je v dokumentech z Mari často dáváno do souvislosti s Chapiru. Abrahamův otec se jmenuje Terach, což se ozývá ve jménu města *Til-ša-Turachi* v povodí Balíchu. Abrahamův praděd Serúg se ozývá ve jménu města *Sarugi* západně od Charránu. Méně jisté je srovnání Serúgova děda Pelega s městem *Faliga* při ústí Cháburu. Abrahamův bratr se jmenuje Háran, což se ozývá ve jménu města *Charrán*.²⁹ Připočteme-li k tomu ještě vyprávění v Gn 24; 29,15nn. a zmínku o „bloudícím Aramejci“ v Dt 26,5, je logické dojít k závěru, že vztah předků Izraele k oblasti Charránu – tedy k zemi Uri – je v biblickém podání dosti pevně ukotven.

Dalším argumentem je vyprávění v Gn 24: Abraham posílá svého služebníka „do mé země a do mého rodiště“³⁰ (24,4), a služebník jde „do aramského Dvojříčí, do města Náchorova“ (24,10) – tedy do země Uri.

O Náchorovcích se nemluví, že opustili spolu s Terachem Kaldejský Ur, a přece se s nimi Jákob setkává v severní Mezopotámii – v zemi Uri (Gn 29nn.).

V Gn 12,1 říká Hospodin Abramovi: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce.“³¹ A Abram je již v Charránu – v zemi Uri.

V Gn 11,28 se říká, že „Háran umřel před svým otcem Terachem v rodné zemi, v Kaldejském Uru“. Jak to tedy, že město, jehož je eponymním předkem, leží v severní Mezopotámii? A jestliže se jedná o některý severomezopotamský Ur, proč jméno Hárana (jako města) najdeme jinde? Jestliže ovšem chápeme „Kaldejský Ur“ jako zemi Uri, není zde problém.

Rovněž výraz „v rodné zemi, v Kaldejském Uru“, lze chápat dvěma způsoby: jde zde o komplexní větný člen, mezi jehož výrazy je syntaktický vztah apozice (adordinace).³² Formou vyjádření tohoto vztahu je juxtapozice. ČEP chápe jako formu vyjádření tohoto větného členu juxtapozici těsnou, čili že složky apozičního vztahu tvoří spojení restriktivní (aponovaný výraz specifikuje to, co je označeno první složkou apoziční skupiny, srov. např. „v Praze v Karlíně“). Tento komplexní větný člen se dá ovšem chápat i jinak, a to tak, že se jedná o juxtapozici volnou, čili že

²⁸ Např.: VAUX, *Histoire ancienne d'Israël*, s. 189n.; *Výklady ke Starému zákonu I. Zákon*. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991, s. 73; M. BÍČ – P. POKORNÝ, *Co nevíš o Bibli: Úvod do Starého a Nového zákona*, Praha: Česká biblická společnost, 1997, s. 46; W. F. ALBRIGHT – K. SCHUBERT – J. STEINMANN, *Cesty k pramenům*, Praha: Vyšehrad, 1971, s. 74; R. S. HENDEL, „Finding Historical Memories in the Patriarchal Narratives“, *BAR*, 1995, č. 4, s. 59; J. van SETERS, *Abraham in History and Tradition*, New Haven – London: Yale University Press, 1975, s. 58n.; T. L. THOMPSON, *The Historicity of the Patriarchal Narratives*, Berlin – New York: de Gruyter, 1974, s. 304nn.

²⁹ Zde nabízím možnost pro exegety: město Charrán se psalo v klínopisných textech buď pomocí logogramu KASKAL, nebo „foneticky“ *har-ra-nu(m)* – tedy stejnými znaky, jako „cesta, karavana“ (etymologicky jméno města – ležícího na důležitých obchodních křižovatkách – vychází z výrazu „cesta, karavana“). Jestliže nám tedy biblický pisatel sděluje, že Terachovci „cestou do země kenaanské přišli do Cháranu a usadili se tam“ (Gn 11,31), nechtěl tím vzdělanému čtenáři naznačit, že Charrán nebyl konečná stanice, že Abraham byl i tam pořád „na cestě“?

³⁰ Viz pozn. 14.

³¹ Viz pozn. 14.

³² Viz M. GREPL – P. KARLÍK, *Skladba češtiny*, Olomouc: Votobia, 1998, s. 345nn.

složky apozičního vztahu tvoří spojení nerestriktivní. Význam tohoto větného členu by tedy byl „v rodné zemi, (totiž) v Kaldejském Uru“. Jestliže byl verš 28 původně takto chápán, podporovalo by to mou hypotézu.

Mou interpretaci snad potvrzuje také Septuaginta. Ta totiž Ur překládá slovem *cwra*, „krajina“ (Kaldejský Ur je pro ni tedy kaldejská krajina).³³ Žádné jiné pokusy o vysvětlení tohoto faktu zatím neuspěly. Obyčejně se uvádí, že Septuaginta čte *#ra* místo *r||a*,³⁴ ovšem bez vysvětlení, proč tomu tak je. Je možné myslet na rozdílné redakce masoretského textu, toto tvrzení ovšem nelze ničím podložit. Jinou možností je, že překladatelům Septuaginty už byl výraz *Ur* nesrozumitelný, a proto ho nahradili analogicky k jiným místům Bible, kde se hovoří o „kaldejské zemi“ (např. Iz 23,13), anebo protože se jednalo o pasáž o původu předků Izraele, nahradili ji verzí, která se udržovala v tradici – že předkové Izraele přišli z „krajiny“ – což by zase svědčilo pro mou hypotézu. W. F. Albright se pokusil navrhnout původní čtení *~yDfK #raB r||am*, tedy „z Uru v zemi kaldejské“, přičemž hebrejský text by měl vynechat druhé slovo a Septuaginta první.³⁵ Tato teorie ale nezískala mnoho následovníků.³⁶ Nebyl tedy řecký překlad *cwra*, krajina, reminiscencí na původní, mnou navrhovaný význam výrazu Ur?³⁷

Mou interpretaci se zdá podporovat také další tradice: Menahem Ben Saruk ve svém lexikonu vysvětluje význam výrazu *r||a* jako *h[qB*³⁸ (identifikuje ji s plání v zemi Šineáru v Gn 11,2). Je však možné, že se v tomto případě jedná jen o echo překladu LXX.

Něco možná napovídají i Hospodinova slova v Gn 12,1: „Odejdi ze své země.“ Je zde zmiňován odchod ze země, ne z města. A když si uvědomíme, že doba sepsání či redakce tohoto úryvku je dobou velkých říší, ne městských států, námitka, že ona „země“ znamená městský stát, zřejmě neobstojí.

Nakonec je třeba také zmínit, že pokud má východ předků Izraele z „Kaldejského Uru“ reálný historický základ, není jasné, proč by putovali tak velkou oklikou. Pokud ovšem pod „Kaldejským Urem“ rozumíme zemi Uri, není ani zde žádná obtíž.

³³ Výraz „Kaldejský Ur“ se v Bibli vyskytuje čtyřikrát: Gn 11,28.31; 15,7; Neh 9,7. Septuaginta slovo Ur překládá pokaždé slovem *cwra*. Pešitta a Targúmy se drží masoretského textu, Vulgáta také, jen v Neh 9,7 má „de igne Chaldeorum“.

³⁴ Srov. např. kritický aparát v BHS nebo J. SIMONS, *The Geographical and Topographical Texts of the Old Testament*, Leiden: E. J. Brill, 1959, s. 212.

³⁵ J. A. SOGGIN, *An Introduction to the History of Israel and Judah*, 2., opr. vyd., London: SCM, 1993, s. 99.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Netvrdím, že tento překlad je reminiscencí zrovna toho, že původně se jednalo o označení semitské krajiny, ale třeba toho, že v tradici bylo uchováváno, že předkové Izraele přišli z „krajiny“.

³⁸ Menahem Ben SARUK, *The First Hebrew and Chaldaic Lexicon to the Old Testament by Menahem Ben Saruk*, trans. H. Filipowski, London, 1854, s. 32. Zde citováno dle Y. ZAKOVITCH, „The Exodus from Ur of the Chaldeans: A Chapter in Literary Archaeology,“ in R. CHAZAN et al., *Ki Baruch Hu: Ancient Near Eastern, Biblical, and Judaic Studies in Honor of Baruch A. Levine*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1999, s. 437.

5. ZÁVĚR

Na základě všech výše uvedených skutečností se domnívám, že dosavadní interpretace hledající ve výrazu Kaldejský Ur buď město na jihu Mezopotámie (které zřejmě měl na mysli pozdní redaktor/redaktoři knihy Genesis), nebo některé z měst na severu Mezopotámie, nejsou pravděpodobně správné. Podle mého názoru podpořeného biblickým i pozdějším podáním se v původní tradici jednalo o *Uri*, semitskou zemi na sever od Sumeru, odkud pocházeli předkové Izraele. Pozdější tradice ovšem zapomněla nebo záměrně opustila původní význam a myslela na jihomezopotámské město, o čemž svědčí dodatečně přidaný přívlastek „kaldejský“. Pokud přijmeme mou interpretaci, mnoho zdánlivých rozporů a nejasností v biblickém podání se vyjasní. Při zabývání se vyprávěními o Praotcích v knize Genesis však musíme mít stále na paměti, že se vždy pohybujeme ve sféře větší či menší pravděpodobnosti, ne naprosté jistoty. Netvrdím, že mnou navrhovaná hypotéza je jediná možná, avšak domnívám se, že je pravděpodobnější než hypotézy předešlé.

Abraham's Exit from Ur of the Chaldeans: New Interpretation

Key words: Abraham; Patriarchs; Ur of the Chaldeans; Historicity of Patriarchs; Genesis

Abstract: This article deals with the issue of Abraham's exit from the town Ur of the Chaldeans, as it is traditionally interpreted in the Bible, and suggests a new interpretation of this name. Up to now, the town in question was supposed to be the town of Ur in the south of Mesopotamia. However, some experts placed this town in the north of Mesopotamia, connecting it with a town of similar name. The author of this article believes that this narrative is based on the old tradition, keeping alive the memory of the country from which the ancestors of Israel came. The author arrives at the conclusion that it could not have been the town of Ur in the south of Mesopotamia or any other town but an area in the north of Mesopotamia called in cuneiform texts *Uri*. This suggestion rests on the biblical version and is also supported by the LXX translating the name Ur by the word „region“. However, the attribute „of the Chaldeans“ shows that the biblical author and/or editor must have had in mind the town of Ur in the south of Mesopotamia.